

25. CZY JESTEŚMY RACJONALNYMI WYBORCAMI?

Wprowadzenie

Zagadnienia:

GOSPODARKA	racjonalny wybór, racjonalność ekonomiczna
ETYKA	jednostka a społeczeństwo masowe (tłum)
OBYWATELSKOŚĆ	państwo, suwerenność, proces polityczny, system wyborczy

<https://youtu.be/sa4xjXeLpHU>

★ Obejrzyj powyższy filmik i przedyskutuj:

1. Wyjaśnij, jak autor materiału definiuje wybory.
2. Kim jest *suveren*? Kto jest suwerenem w Polsce?
3. Wyjaśnij różnicę między *czynnym* a *biernym* prawem wyborczym w Polsce.
4. Czy w Polsce obowiązują jakieś ograniczenia dotyczące możliwości pełnienia urzędu Prezydenta RP bądź wójta, burmistrza czy też prezydenta miasta? Wskaż, jakie to ograniczenia.
5. Wytłumacz fenomen Polskiej Partii Przyjaciół Piwa i jej sukcesu wyborczego w 1991. Co mogło skłonić wyborców do oddania głosu na tę partię?
6. Czym jest cisza wyborcza? Czy jesteś zwolennikiem/czką utrzymania czy zniesienia ciszy wyborczej? Uzasadnij swoją odpowiedź.

★ Efekty uczenia się

UCZEŃ:

potrafi zdefiniować pojęcia: racjonalny wybór, racjonalność ekonomiczna, państwo, suwerenność, proces polityczny i system wyborczy

potrafi wskazać przy pomocy odpowiednich pojęć, dlaczego wielu ludzi rezygnuje z głosowania w wyborach i dlatego udział w wyborach powinien być ważny dla każdego mieszkańca państwa demokratycznego

potrafi wskazać, czym charakteryzuje się racjonalny i irracjonalny wyborca

potrafi porównać wyborcę racjonalnego z irracjonalnym

Lekcję opracował dr Sławomir Drelich

Definicje

PAŃSTWO – instytucja składająca się z terytorium, ludności zamieszkującej to terytorium oraz władzy zwierzchniej; państwo stanowi podstawowy rodzaj podmiotu prawa międzynarodowego publicznego i stosunków międzynarodowych

PROCES POLITYCZNY – ciąg wydarzeń mających miejsce w sferze politycznej, którego efektem jest podjęcie decyzji przez rządzących bądź organy władzy publicznej

RACJONALNOŚĆ EKONOMICZNA – koncepcja wyprowadzona z modelu, w myśl którego jednostka ludzka to *homo economicus*, który dąży do zapewnienia sobie maksymalnych korzyści finansowych i realizacji własnych interesów; w modelu tym zakłada się, że *homo economicus* posiada pełny katalog informacji i potrafi na ich podstawie dokonać oceny różnych alternatyw. Podstawy tej koncepcji sformułował Adam Smith, natomiast rozwinął ją John Stuart Mill

RACJONALNY WYBÓR – podejmowanie decyzji (także wyborczych) w oparciu o uporządkowane rozumowanie logiczne i merytoryczne argumenty

SUWERENNOŚĆ – występuje w dwóch ujęciach: suwerenność zewnętrzna oznacza całkowitą niezależność państwa oraz jego władz i instytucji od innych państw i podmiotów prawa międzynarodowego; suwerenność wewnętrzna to zasada ustrojowa oznaczająca, że społeczeństwo samodzielnie może decydować, komu przekazać stery władzy w państwie

SYSTEM WYBORCZY – zbiór zasad, norm prawnych i procedur regulujących sposób wyłaniania poszczególnych przedstawicieli i organów władzy przez naród w procesie wyborczym

Zadania

- **ZADANIE 1**

★ Wspólnie z uczniami utwórzcie ankiety w formie mapy myśli na trzech dużych arkuszach papieru (lub w formie pliku online, np. za pośrednictwem Google Docs). Każdy uczeń dopisuje swoje propozycje. Wolno wpisać więcej niż jedną.

★ **WSKAZÓWKA:** Zebrane w ten sposób odpowiedzi staną się podstawą do dalszych dyskusji, ale także dowodem różnorodności i odmiennego podejścia ludzi w sprawach politycznych.

Dlaczego głosowanie jest ważne?

Przykładowe odpowiedzi: głosowanie w wyborach to obowiązek obywatelski, spoczywa na nas odpowiedzialność moralna za nasze państwo i społeczeństwo, demokracja wymaga aktywności obywatelskiej, troska przyszłość państwa i społeczeństwa, troska o ekonomię, głosowanie to forma realizacji wolności, korzystanie ze swoich praw, forma wyrażania opinia, miłość do ojczyzny, świadomość konsekwencji społecznych głosowania, głosowanie to wybór prowadzonej przez polityków polityki zagranicznej, współdecydowanie o formach walki z bezrobociem i dostępnych świadczeniach, itp.

Dlaczego niektórzy nie głosują?

Przykładowe odpowiedzi: nieufność do demokracji, brak przejrzystości procedur wyborczych, szczególnie w przypadku wyborów odbywających się

według ordynacji proporcjonalnej, brak zaufania do polityków, brak odpowiedniego kandydata, przekonanie, że ich jeden głos niczego nie zmieni, brak czasu, brak zainteresowania zagadnieniami politycznymi, niewielka wiedza dotycząca funkcjonowania państwa, podkreślanie swojej apolityczności, frustracja związana z własnymi doświadczeniami życiowymi, itp.

Co jest ważne podczas głosowania?

Przykładowe odpowiedzi: wykonywana praca bądź posiadany zawód, obietnice wyborcze z kampanii wyborczej, zdobyte wykształcenie, konkretne doświadczenia danego wyborcy, zdolności i umiejętności językowe, zdolność do przekazywania myśli oraz werbalizowania swoich emocji, wiek, stosunek do spraw gospodarczych, społecznych, socjalnych i międzynarodowych, itp.

Poproś każdego ucznia, aby wybrał trzy najważniejsze w jego opinii odpowiedzi na każde pytanie i wyjaśnił własnymi słowami dokonany wybór. Zwróć uwagę uczniów, że ich opinie są sygnałem dla polityków, jakich rozwiązań oczekujemy – swobodniejszego czy bardziej regulowanego rynku pracy, większego nacisku na edukację czy emerytury i pomoc socjalną. Wskaż uczniom, że podczas podejmowania decyzji o tym, na kogo zagłosują, warto przynajmniej zastanowić się, czy kandydat rozumie ekonomię, czy ma wiedzę dotyczącą działania mechanizmów państwa, czy jest specjalistą w swojej dziedzinie.

• **ZADANIE 2**

★ Zapoznaj się z poniższymi fragmentami tekstów źródłowych i odpowiedz na pytania.

Fragment z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 99.

- 1. Wybrany do Sejmu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat.*
- 2. Wybrany do Senatu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 30 lat.*
- 3. Wybraną do Sejmu lub do Senatu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego.*

Art. 100.

- 1. Kandydatów na posłów i senatorów mogą zgłaszać partie polityczne oraz wyborcy.*
- 2. Nie można kandydować równocześnie do Sejmu i Senatu.*
- 3. Zasady i tryb zgłaszania kandydatów i przeprowadzania wyborów oraz warunki ważności wyborów określa ustawa.*

Art. 101.

- 1. Ważność wyborów do Sejmu i Senatu stwierdza Sąd Najwyższy.*
- 2. Wyborcy przysługuje prawo zgłoszenia do Sądu Najwyższego protestu przeciwko ważności wyborów na zasadach określonych w ustawie.*

1. Wskaż, jakie wiekowe granice prawa wyborczego biernego zostały ustanowione w przepisach konstytucji. Uzasadnij tak przyjęte regulacje. *Prawo wyborcze bierne do sejmu wynosi 21 lat, a do senatu 30 lat. Przyjęto, że aby reprezentować społeczeństwo w tych organach wymagane jest posiadanie pewnego doświadczenia życiowego. Założono, że senat powinien być izbą, w której zasiadać powinni parlamentarzyści o większym doświadczeniu zawodowym i życiowym.*
2. Kto może zgłaszać kandydatów na posłów i senatorów? Czy takie rozwiązanie jest w twojej opinii uzasadnione? *Kandydatów na posłów i senatorów mogą zgłaszać partie polityczne i wyborcy. Dobrze, że w polskiej konstytucji umożliwiono tworzenie komitetów wyborczych przez wyborców. To rozwiązanie skierowane jest przede wszystkim dla osób, które nie są związane z żadną partią polityczną.*
3. Do jakiego organu wyborca może złożyć protest wyborczy? Wyjaśnij, w jakim celu zostało przyjęte niniejsze rozwiązanie ustrojowe. *Protesty wyborcze składa się do Sądu Najwyższego. Procedura ta umożliwia kontrolę sądową nad procedurami wyborczymi. Daje również obywatelowi możliwość zgłaszania różnego rodzaju nadużyć i nieprawidłowości wyborczych, które są szczegółowo badane przez SN i mogą stać się przestanką do stwierdzenia nieważności przeprowadzonych wyborów.*

Fragment tekstu naukowego

Deklaracje respondentów dotyczące uczestnictwa w nadchodzących wyborach parlamentarnych wykazują duży stopień spójności z wyrażanym przez nich stosunkiem do instytucji wyborów. Szczególnie mocno wyraża tę współzależność stosunek do stwierdzenia, że głosowanie jest obowiązkiem każdego obywatela. Przeważająca większość (81%) respondentów deklarujących zamiar udziału w zbliżających się wyborach parlamentarnych uważa, że jest to obowiązkiem każdego obywatela. Wraz ze spadkiem poparcia tej opinii maleje odsetek deklarujących udział w głosowaniu, przy jednoczesnym wzroście deklaracji absencji wyborczej.

Badani, którzy uważają, że trzeba chodzić na wybory, bo każdy wyborca, choć w niewielkim stopniu, wpływa na sytuację w kraju, w zdecydowanej większości (73%) deklarują, że na pewno wezmą udział w tegorocznych wyborach parlamentarnych. Natomiast nieomal połowa (49%) osób twierdzących, że można nie chodzić na wybory, bo uczestnictwo w nich niczego nie zmienia, deklaruje absencję.

Na deklaracje dotyczące udziału w wyborach w mniejszym stopniu wpływają opinie na temat tego, czy wybory są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków. Ci, którzy zgadzają się z tą tezą, deklarują udział w wyborach zdecydowanie częściej (74%) niż kwestionujący skuteczność tego mechanizmu (45%). Ponadto jedna czwarta spośród uważających, że wybory nie są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków, deklaruje, że na wybory 9 października na pewno nie pójdzie.

Źródło: B. Badora, Czy trzeba chodzić na wybory? Przyczyny absencji wyborczej, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2011, str. 8-9.

1. Jaki jest związek między postawą uczestniczenia obywateli w wyborach a ich przekonaniem, że wybory są obowiązkiem obywatelskimi? *Obywatele, którzy uważają, że uczestnictwo w wyborach stanowi obowiązek obywatelski, chętniej uczęszczają na wybory, czyli frekwencja wyborcza w tej grupie wyborców jest zawsze wyższa.*
2. Czy osoby, które uważają, że uczestnictwo w wyborach nic nie zmienia, uczęszczają na wybory czy rezygnują z tej aktywności? Uzasadnij swoją odpowiedź, powołując się na dane statystyczne. *Wśród osób uznających, że uczestnictwo w wyborach nic nie zmienia, niemal połowa, czyli 49%, uznaje, że właśnie z tego powodu można nie chodzić na wybory.*
3. Jaki pogląd na chodzenie na wybory mają osoby, które uważają, że wybory są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków? Powołaj się na odpowiednie dane statystyczne. *Aż 74% osób uważających, że wybory to skuteczna forma oceniania i weryfikowania polityków, deklaruje udział w wyborach.*

Fragment książki

Egalitaryzm, uprzejmość, poczucie wolności i wspólny cel zilustrowane przez E. B. White'a stanowiły esencję amerykańskiej demokracji z połowy XX wieku. Obecnie wizja ta znajduje się pod ostrzałem. Aby ocalić naszą demokrację, Amerykanie muszą przywrócić podstawowe normy, które niegdyś jej broniły. Musimy jednak zrobić coś jeszcze. Musimy rozszerzyć owe normy tak, aby obejmowały całość różnorodnego społeczeństwa. Musimy sprawić, by były naprawdę inkluzywne. Rdzeń amerykańskich norm demokratycznych zawsze był solidny. Jednak przez długi czas towarzyszyło owym normom – a wręcz je podtrzymywało – wykluczenie na tle rasowym. Obecnie normy te muszą zacząć działać w epoce równości rasowej i bezprecedensowej różnorodności etnicznej. Niewiele innych społeczeństw w historii zdołało mieć jednocześnie charakter wielorasowy i prawdziwie demokratyczny. To próba, której musimy podołać. Jeśli nam się uda, to Ameryka będzie doprawdy wyjątkowa.

Źródło: S. Levitsky, D. Ziblatt, *Tak umierają demokracje*, przeł. O. Łabendowicz, Fundacja Liberté, Łódź 2018, str. 269-270.

1. Jakie – zdaniem autorów – jest główne zadania dla współczesnych Amerykanów, jeśli chcą ocalić podstawowe osiągnięcia swojej demokracji? *Konieczne jest przywrócenie i umocnienie podstawowych norm, które kiedyś legły u źródeł demokracji amerykańskiej. Autorzy mają na myśli: egalitaryzm, poczucie wolności, uprzejmość i wspólny cel. Uważają również, że należy doprowadzić do tego, aby wartości te dotyczyły wszystkich Amerykanów.*
2. Wskaż zjawisko, które w największym stopniu w amerykańskiej historii utrudniało realizację podstawowych zasad demokracji? *Zjawiskiem, które uniemożliwiło realizację zasad demokracji, był rasizm. Zjawisko to sprawiło, że znaczna część społeczeństwa była wykluczona z uczestnictwa w procedurach demokratycznych.*
3. Jakie zjawiska zachodzące we współczesnych Stanach Zjednoczonych są dziś wyzwaniem dla demokracji? *Dzisiejsze Stany Zjednoczone są społeczeństwem i państwem niezwykle różnorodnym. Podtrzymanie i obrona demokracji wymaga, aby wszystkie grupy społeczne składające się na amerykańskie społeczeństwo zostały włączone w procesy demokratyczne. Autorzy domagają się, aby nadać demokracji amerykańskiej wymiar prawdziwie inkluzywny.*

Fragment artykułu

Jednym z najważniejszych elementów państwa demokratycznego są wybory i referenda. Poprzez wybory obywatele pośrednio sprawują władzę w państwie, wybierając swoich przedstawicieli m.in. do parlamentu czy samorządu, którzy w ich imieniu sprawują władzę. Natomiast poprzez referenda obywatele sprawują władzę w sposób bezpośredni. Wyróżniamy referenda: ogólnokrajowe oraz lokalne. Referenda są rozpisywane w sprawach o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania państwa lub samorządu. W skali ogólnopolskiej mieliśmy m.in. referenda w sprawie przyjęcia konstytucji lub wstąpienia do Unii Europejskiej. Natomiast na szczeblu lokalnym, np. w odniesieniu do Szczecina, przeprowadzono referendum w sprawie odwołania prezydenta miasta.

W dobie Polski Ludowej wybory do ciał przedstawicielskich nie były w pełni demokratyczne. Przetóm nastąpił w wyniku obrad przy Okrągłym Stole, których efektem obok m.in. reaktywacji urzędu Prezydenta państwa oraz Senatu były także tzw. wybory kontraktowe do Sejmu. Skutki decyzji podjętych przy Okrągłym Stole zapoczątkowały okres transformacji ustrojowej Polski Ludowej, doprowadzając do powstania III Rzeczypospolitej.

Źródło: P. Chrobak, Rola i znaczenie wyborów i referendów we współczesnej demokracji, „Edukacja Humanistyczna” 2013, nr 2 (29), str. 107.

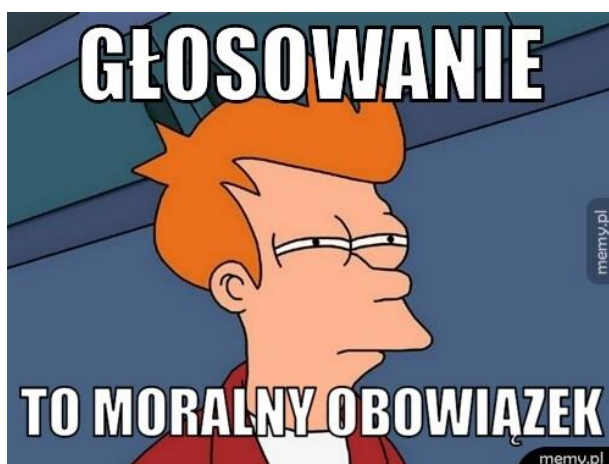

1. Wyjaśnij, dlaczego zdaniem autora wybory i referenda są jednym z najważniejszych elementów państwa demokratycznego. *Zdaniem autora poprzez wybory obywatele pośrednio sprawują władzę w państwie, gdyż wybierają swoich przedstawicieli m.in. do parlamentu czy samorządu, którzy w ich imieniu sprawują władzę. Natomiast poprzez referenda obywatele sprawują władzę w sposób bezpośredni, podejmując decyzje w konkretnych kwestiach, które poddano pod głosowanie.*
2. Jakie typy referendów występują w polskich realiach ustrojowych? *Wyróżnia się referenda ogólnokrajowe i lokalne.*
3. Podaj przynajmniej dwa przykłady referendów, jakie odbyły się w Polsce po 1989 r. *Referendum konstytucyjne, referendum w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, referendum uwłaszczeniowe, referendum odwoławcze w sprawie usunięcia z urzędu prezydenta miasta, np. w Szczecinie czy w Warszawie.*
4. Czy to prawda, że w czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nie odbywały się wybory? Uzasadnij swoją odpowiedź. *W czasach PRL-u wybory się odbywały, jednakże nie były one realizowane w procesie w pełni demokratycznym.*

- ZADANIE 3

★ Prawda czy mit? Uzasadnij

MIT: Obowiązek moralny jest zawsze zachowaniem wynikającym z subiektywnego postrzegania wartości. Jeśli głosowanie wbrew własnym wartościom, przekonaniom i sumieniu byłoby dla jednostki dyskomfortem wewnętrznym, wówczas nikt nie powinien jej do tego zmuszać. Prawo polskie określa, że głosowanie w wyborach i referendach jest prawem, a nie obowiązkiem. Ponadto w państwie demokratycznym głosowanie jest bardziej opcją niż koniecznością. Ważne jest, aby mieć w tej sprawie własną opinię oraz potrafić przedstawić argumenty, które stanowią uzasadnienie tej opinii. Oczywiście każdy z nas może zdecydować, że głosowanie w wyborach traktuje jako swoisty obowiązek moralny, jednakże będzie to zawsze nasza indywidualna decyzja. Dopuszczalne jest również zachęcanie innych do przyjęcia tego samego stanowiska, jednakże niedopuszczalne jest zmuszanie kogokolwiek do jego przyjęcia. Ponadto warto pamiętać, że sam akt niepójścia do wyborów również stanowić może dla jednostki efekt pewnej decyzji, być jednocześnie przejawem świadomie obranej postawy.

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Nauka Obywatela, realizowanego przez Fundację Liberté! we współpracy z Lithuanian Free Market Institute w ramach programu Erasmus+ i przy wsparciu Atlas Network. Pełny zestaw materiałów dostępny jest na stronie: <https://naukaobywatela.pl/>

PRAWDA/MIT: Wszyscy kierujemy się nie tylko racjonalnością, ale także uczuciami. Ludzie zwykle wypatrują lepszego jutra, więc ufają optymistycznym i czasami nieuzasadnionym obietnicom kandydatów. Wyborców przekupują dobrze wyglądający, ładnie mówiący, ciągle uśmiechnięci kandydaci, których wygląd, wystawianie się i manieri niejednokrotnie przystaniają nam oczy na sensowność ich obietnic i konsekwencję zajmowanego przez nich stanowiska. Jako wyborcy chcemy również prostych rozwiązań, lepszej przyszłości dla nas wszystkich, a jednocześnie nie jesteśmy w stanie być ekspertami w każdym temacie. Badania opinii publicznej pokazują, że wyborcy wybierają polityków według ich cech osobowych, a partie – na podstawie sympatii do ich przywódców. Programy wyborcze w rzeczywistości są dla głosujących znacznie mniej ważne. To wyjaśnia, dlaczego populistyczne siły polityczne, których postulaty są zwykle mało merytoryczne, tak skutecznie manipulują naszymi emocjami i coraz częściej wygrywają.

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Nauka Obywatela, realizowanego przez Fundację Liberté! we współpracy z Lithuanian Free Market Institute w ramach programu Erasmus+ i przy wsparciu Atlas Network. Pełny zestaw materiałów dostępny jest na stronie: <https://naukaobywatela.pl/>

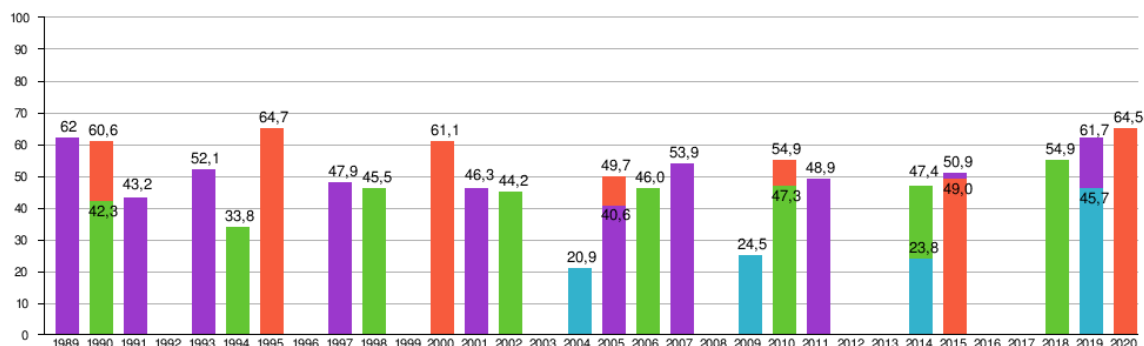

MIT: Opiera się on na przekonaniu, że Twój głos ma tak niewielki wpływ na wyniki wyborów, że nie ma sensu głosować, a tym bardziej nie warto mieć nadzieję, że nasz głos spowoduje jakąś realną zmianę polityczną. Pamiętać jednak trzeba, że w wyborach w państwie demokratycznym każdy ma dokładnie jeden głos – zarówno minister, biznesmen, jak i szeregowy robotnik. W demokratycznych wyborach wszyscy mamy zatem równy wpływ na wybór władz. Nasz status społeczny, posiadane pieniądze i majątek czy też rodzaj wykształcenia nie mają wpływu na to, jaką wagę ma oddawany przez nas głos w wyborach. Z wszystkich naszych opinii wyłania się końcowy wynik wyborów, który nie jest ani lepszy, ani gorszy – odzwierciedla on jednak to, jakim jesteśmy społeczeństwem i jakie mamy przekonania.

• **ZADANIE 4**

★ Poniżej zamieszczono wykres prezentujący frekwencję wyborczą Polaków we wszystkich wyborach od 1989 r. Zapoznaj się z nim i odpowiedz na poniższe pytania.

Na wykresie przyjęto kolorystyczne oznaczenia określonych wyborów:

- fioletowy – wybory parlamentarne
- czerwony – wybory prezydenckie
- zielony – wybory samorządowe
- niebieski – wybory do Parlamentu Europejskiego

1. Które wybory cieszą się największym zainteresowaniem Polaków? Jak sądzisz, jakie są tego przyczyny? *Największym zainteresowaniem Polaków cieszą się wybory prezydenckie. Najprawdopodobniej jest to spowodowane tym, że te wybory są najbardziej spersonalizowane i konkretne. Nie głosuje się w nich na partie polityczne, ale zawsze na konkretnych kandydatów. Wybory te cieszą się dużym prestiżem, zatem zwykle wiążą się z dużym zaangażowaniem sztabów wyborczych oraz największych partii politycznych.*
2. Jakim zainteresowaniem cieszą się wybory do Parlamentu Europejskiego? Czy stosunek Polaków do tych wyborów zmieniał się od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej? Uzasadnij odpowiedź powołując się na dane z wykresu. *Wybory posłów do PE cieszą się najmniejszym zainteresowaniem Polaków w porównaniu do pozostałych wyborów, które się w Polsce odbywają. Dostrzegalna jest jednak zmiana, która dokonała się w ostatnich latach. W 2004 r. frekwencja wyniosła mniej niż 21%, w 2009 – 24,5%, w 2014 – 23,8%, to już w ostatnich wyborach do PE w 2019 r. skoczyła i osiągnęła satysfakcjonujące 45,7%. Możliwe, że Polacy przyzwyczaili się już do przynależności do struktur europejskich i dlatego mają większą świadomość dotyczącą ważności wyborów europejskich. Wpływ na wzrost frekwencji wyborczej w 2019 r. miał również zapewne ostry spór polityczny.*
3. Jakie działania mogą być podejmowane, aby spróbować zwiększyć aktywność wyborczą Polaków i podnieść współczynnik frekwencji? Zaproponuj przynajmniej trzy rozwiązania. *Akcje informujące Polaków o znaczeniu poszczególnych wyborów i wpływu decyzji w nich podjętych na codzienne życie każdego obywatela; kampanie profrekwencyjne przez każdymi wyborami, w które zaangażowani byłiby ludzie powszechnie znani i cenieni, autorytety naukowe; poszerzenie treści nauczania dotyczących wyborów w edukacji szkolnej; finansowanie projektów edukacyjnych i promocyjnych, które byłyby realizowane przez uczniów i studentów, a których celem byłoby podnoszenie świadomości obywateli w sprawach wyborczych., itp.*

- **ZADANIE 5**

★ Praca indywidualna ucznia.

Nasz umysł nie zawsze działa w sposób chłodny i neutralny. Wszyscy czasami ulegamy uczuciom i zachowujemy się irracjonalnie. Psychologowie wskazują, że skutkować to może szeregiem popełnianych przez nas błędów poznawczych. Takie czynniki znajdują również swoje odzwierciedlenie w naszych decyzjach wyborczych, a przez to również w wynikach wyborów.

Niniejsze zadanie polega na połączeniu poniższych sytuacji z konkretnymi błędami poznawczymi, jakie popełniają ludzie. Zastanów się, jak można takich błędów uniknąć.

Wykaz najczęstszych błędów poznawczych

Zasada podczepienia – ludzie zachowują się tak jak inni, niezależnie od swoich osobistych przekonań; w polityce przejawia się w oddawaniu głosu na tych kandydatów i partie, które cieszą się dużym poparciem.

Efekt posiadania – ludzie uznają za cenniejsze te przedmioty, które posiadają, bądź te, które są typowe dla grupy społecznej, do której należą.

Efekt potwierdzenia – ludzie zwykle wierzą w przypuszczenia, które potwierdzają ich wcześniejsze przekonania, a nie polegają na nowych przekonaniach lub opiniach; poszukują faktów potwierdzających opinie, które już posiadają.

Skłonność do pozytywnej samooceny – ludzie przypisują sobie zasługi, zaś innych ludzi obwiniają za błędy i pomyłki.

Skłonność do projekcji przyszłości – ludzie za dużo myślą o przyszłości i starają się przewidzieć jej bieg.

Efekt zakotwiczenia – tendencja do polegania tylko na pierwszym źródle informacji przy podejmowaniu decyzji.

Efekt status quo – podejmowanie decyzji, które skutkują podtrzymaniem obecnej sytuacji; niechęć do utraty tego, co się aktualnie posiada oraz do zmiany sytuacji.

Efekt pozytywny – skłonność ludzi do skupiania się wyłącznie na korzystnych skutkach określonego działania (zwykle jest to spowodowane ograniczonymi zasobami informacji), nawet jeśli negatywne skutki tego samego działania są znacznie istotniejsze.

★ Sytuacja #1

Gdy zbliżały się wybory do sejmu, Agnieszka znalazła w swojej skrzynce pocztowej ulotkę Partii Zielonych. Po zapoznaniu się z nią uznała, że jej poglądy i przekonania w dużej mierze pokrywają się z informacjami zawartymi w ulotce. Dlatego zdecydowała się głosować na tę partię i nawet nie zainteresowała się ofertą innych partii politycznych?

Odpowiedź: efekt zakotwiczenia.

***Jak tego uniknąć?** Powinniśmy przed podjęciem decyzji o oddaniu głosu na określoną siłę polityczną zainteresować się również innymi partiami politycznymi, kandydatów i ich programami. Dobrze by było, jakbyśmy dopiero wtedy zdecydowali, na które ugrupowanie oddać swój głos.*

★ Sytuacja #2

Łukasz nie może się zdecydować, na którą partię polityczną zagłosować w najbliższych wyborach parlamentarnych. Rozważa głosowanie na liberałów lub konserwatystów, jednakże nie potrafi stwierdzić, które z ugrupowań jest mu bliższe. Po rozmowach z przyjaciółmi stało się jasne, że większość z nich planuje zagłosować na liberałów, więc Łukasz zdecydował, że zrobi tak, jak jego przyjaciele.

Odpowiedź: zasada podczepienia.

***Jak tego uniknąć?** Przede wszystkim powinniśmy zastanowić się, czego oczekujemy od rządu bądź od partii politycznej, która ma nas reprezentować w parlamencie. Powinniśmy znaleźć konkretne argumenty, dlaczego decydujemy się na poparcie określonego ugrupowania. Dobrze już wcześniej zainteresować się partiami, które startują w określonych wyborach, jak też wystawionymi przez nie kandydatami oraz ich obietnicami wyborczymi. Porozmawiajmy ze znajomymi o kandydatach i ich programach. Sprawdźmy, które ugrupowanie najbardziej odzwierciedla nasze przekonania, co możemy zrobić poprzez wypełnienie różnego rodzaju ankiet i quizów badających preferencje polityczne. Dopiero wtedy zdecydujemy ostatecznie, na kogo zagłosować. Jeśli chcesz, aby Twój głos był oddany mądrze, nie powinieneś ślepo polegać na opiniach swojego otoczenia, ale raczej na rzeczowych i merytorycznych argumentach.*

★ Sytuacja #3

Na polskiej scenie politycznej niespodziewanie pojawiła się nowa partia: Stronnictwo Dobrobytu. Partia ta niezwykle szybko prześcignęła w rankingach popularności wszystkie inne partie działające w kraju. Paweł nie interesuje się zbytnio polityką, ale jest przekonany, że udział w

wyborach parlamentarnych jest niezwykle ważny. Nie mogąc zdecydować, na którą partię głosować, Paweł przejrzał ostatnie sondaże przedwyborcze i uznał, że zagłosuje na Partię Dobrobytu.

Odpowiedź: Efekt pozytywny.

***Jak tego uniknąć?** Aby sprecyzować swoje stanowisko, dookreślić swoje poglądy i na tej podstawie wybrać odpowiednią dla siebie partię, należy zebrać więcej informacji na ten temat. Nie należy ślepo ulegać sondażom poparcie i popularności. Pamiętaj, że sondaże pokazują jedynie rozkład opinii w danym momencie i że nie musi być tak, że nawet większość społeczeństwa będzie miała rację dokonując określonego wyboru.*

★ Sytuacja #4

Wyobraź sobie, że władze twojego miasta zakazały wjeżdżać samochodom prywatnym do ścisłego centrum miasta, motywując to dążeniem do zmniejszenia zanieczyszczenia. W przededniu wyborów samorządowych członkowie Partii Piratów w radzie miejskiej zaproponowali uchylenie tej uchwały i otwarcie centrum miasta dla samochodów prywatnych. Twoje miejsce pracy znajduje się właśnie w tej części miasta i wygodnie byłoby tobie móc jeździć do pracy własnym samochodem, uniknąłbyś dzięki temu długich spacerów do przystanku autobusowego i tłoku w komunikacji miejskiej. Dlatego właśnie decydujesz się poprzeć w wyborach samorządowych Partię Piratów.

Odpowiedź: Efekt pozytywny.

***Jak tego uniknąć?** Powinieneś najpierw rozważyć wszystkie możliwe konsekwencje wszelkich propozycji, decyzji czy też przepisów zgłaszanych przez partie polityczne, szczególnie zaś w przeddzień wyborów. Oceń pozytywne i negatywne skutki takich propozycji. Zastanów się, czy taka*

propozycja jest zgodna z twoimi osobistymi poglądami politycznymi. Kieruj się jednak nie tylko swoimi doraźnymi korzyściami, ile konsekwentnymi przekonaniem, które od lat wyznajesz. Upewnij się, że twoja reakcja nie jest jedynie emocjonalna i czy nie dałeś się nabrać na „kietbasę wyborczą”, której wiele obiecują politycy w czasie kampanii wyborczej.

★ Sytuacja #5

Prognozuje się, że za dwa lata Polskę wstrząśnie kryzys gospodarczy. W obliczu zbliżających się wyborów parlamentarnych Monika zdecydowała, że zagłosuje na partię, która jej zdaniem najlepiej poradzi sobie z trudnościami gospodarczymi, ponieważ – choć partia ta zawsze jest w opozycji – od zawsze bardzo często wypowiada się o sprawach ekonomicznych.

Odpowiedź: Skłonność do projekcji przyszłości.

***Jak tego uniknąć?** Pamiętaj, że zjawisk społecznych – tak samo procesów gospodarczych – nie można dokładnie przewidzieć. W pierwszej kolejności oceń, czy pozostałe obietnice wyborcze tej partii pokrywają się z Twoimi przekonaniem politycznymi i czy nie są ze sobą wzajemnie sprzeczne.*

★ Sytuacja #6

Stanisław odbywa staż w siedzibie socjaldemokratycznej kandydatki na prezydenta. Tata Staszka jest dobrym przyjacielem kandydatki i cała jego rodzina zawsze głosuje na kandydatów socjaldemokratów. Zawsze podkreślają, że zależy im na słabszych i marginalizowanych grupach społecznie, dlatego też opowiadają się za państwem opartym na solidarności i sprawiedliwości społecznej. Jednak uczestnicząc w dyskusjach członków partii, Staszek słyszy, że dla kandydatki

najważniejsze jest wygranie wyborów i jeśli trzeba będzie na chwilę

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Nauka Obywatela, realizowanego przez Fundację Liberté! we współpracy z Lithuanian Free Market Institute w ramach programu Erasmus+ i przy wsparciu Atlas Network. Pełny zestaw materiałów dostępny jest na stronie: <https://naukaobywatela.pl/>

pominąć pewne postulaty partii socjaldemokratycznej, to z pewnością ona się na to zdecyduje. Stanisław waha się, bo nie podoba mu się taka postawa kandydatki, jednak w końcu decyduje, że jednak zagłosuje na socjaldemokratkę. Tłumaczy sobie, że robi to dla dobra społecznego.

Odpowiedź: Efekt potwierdzenia.

Jak tego uniknąć? Oceniaj wszelkie informacje o partiach i kandydatach możliwie obiektywnie. Nieustannie przyglądaj się ich działaniom i oceniaj konkretne działania tych partii. Zawsze rozważaj, czy działania te są zgodne z twoimi poglądami politycznymi.

★ Sytuacja #7

Mikołaj pracuje jako nauczyciel w szkole publicznej. Kiedy w ramach nadgodzin otrzymał większą liczbę lekcji tygodniowo, wówczas uznał, że decyzja ta musiała wynikać z jego bardzo dobrego wykonywania swoich obowiązków zawodowych. Był przekonany, że przyznano mu te nadgodziny, bo jest świetnym specjalistą. Po pewnym czasie jednak liczba przydzielonych mu lekcji została zmniejszona. Mikołaj zarzucił wtedy dyrektorowi szkoły i władzom oświatowym oszczędzanie na polskiej edukacji i przeprowadzanie niestusznych cięć budżetowych w edukacji.

Odpowiedź: Skłonność do pozytywnej samooceny.

Jak tego uniknąć? Nie jest łatwo uporać się z tym błędem poznawczym, ponieważ wiąże się on z samooceną każdego z nas oraz indywidualnym poczuciem własnej wartości. Mimo to powinniśmy zawsze starać się nie przeceniać swoich zasług i obiektywnie oceniać sytuację, w której się znaleźliśmy. Pamiętajmy, że czasami zdarzają nam się błędy i pomyłki, podobnie jak też decyzje innych ludzi nie zawsze muszą mieć złe motywacje.

★ Sytuacja #8

Anna nie jest zadowolona z polityki prowadzonej przez obecny rząd, ale obawia się, że partia opozycyjna, która prowadzi w aktualnych sondażach wyborczych, przyniesie jeszcze więcej bałaganu i niekompetencji, więc zagłosuje na obecnych rządzących.

Odpowiedź: Efekt status quo.

Jak tego uniknąć? Oceniaj zawsze propozycje różnych sił politycznych, ich zasadność, proponowane przez nie sposoby rozwiązania ważnych problemów społecznych. Pamiętaj, że niekoniecznie nowy rząd i nowa partia polityczne musi oznaczać dla całego społeczeństwa jakieś ryzyko czy też zagrożenie.

Projekt [Krok 1.]

★ Tytuł projektu: „Czy szesnastolatki powinni mieć prawo głosu?”

1. Pierwszym krokiem realizacji projektu jest zebranie opinii wśród młodzieży klasowej. Zebranie opinii dokonuje się najpierw poprzez zgromadzenie uczniów w dwóch grupach: w jednej grupie znajdują się uczniowie, którzy zgadzają się z tą opinią; w drugiej – ci, którzy się nie zgadzają; nie można wybrać pozycji pośredniej.
2. Drugim krokiem jest znalezienie argumentów dla obu stanowisk, jednakże zadaniem uczniów jest sformułowanie argumentów popierających stanowisko *sprzeczne* z tym, na które się zdecydowali. Uczniowie spisują swoje argumenty na plakatach lub w zeszytach. Wolno im poszukiwać informacji w Internecie. Mogą również posługiwać się artykułami, książkami, filmami.

Arkusz samooceny

★ **Wskazówka:** Uczniowie sami oceniają, czy są w stanie odpowiedzieć na poniższe pytania. Jeśli nie, powinni poprosić nauczyciela o dodatkowe wyjaśnienia, by móc w pełni zrozumieć omawiane zagadnienia.

Po tej lekcji uczniowie powinni potrafić:

Wymienić przynajmniej trzy różne przyczyny tego, że wielu ludzi rezygnuje z możliwości głosowania w wyborach.

Na przykład: brak odpowiednich kandydatów; ograniczona znajomość mechanizmów funkcjonowania państwa i wiedza polityczna; frustracja polityką, politykami i partiami.

Potrafić wymienić trzy powody, dla których ludzie powinni głosować w wyborach, i uzasadnić je własnymi słowami.

Na przykład: głosowanie w wyborach jest formą wyrażenia swojej opinii o tym, które pomysły i postulaty programowe popierasz; jeśli udzielisz poparcia poprzez głos wyborczy kandydatom, którzy pasują do Twoich poglądów, wówczas zwiększasz ich szansę na wygraną lub możliwość współzrządzenia w ramach koalicji rządowej; głosowanie w wyborach powinno iść w parze z przynajmniej podstawowym zainteresowaniem się polityką i chęcią do uczestniczenia w niej nie tylko podczas wyborów – jest to niezwykle ważne, gdyż od decyzji politycznych zależy, w jakich warunkach wszyscy będziemy żyć.

Wyjaśnić, czym różni się wyborca racjonalny od irracjonalnego.

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Nauka Obywatela, realizowanego przez Fundację Liberté! we współpracy z Lithuanian Free Market Institute w ramach programu Erasmus+ i przy wsparciu Atlas Network. Pełny zestaw materiałów dostępny jest na stronie: <https://naukaobywatela.pl/>

Na przykład: wyborca racjonalny posiada szeroką wiedzę o kandydatach i partiach politycznych, potrafi ocenić ich poglądy, porównuje je z własnymi i głosuje na tych, którzy są najbardziej zgodni z jego przekonaniem politycznymi; nieracjonalny wyborca nie poświęca tyle czasu na poszukiwanie informacji dotyczących spraw politycznych, podejmuje decyzje wyborcze na podstawie emocji, opinii innych bądź w ogóle nie bierze udziału w głosowaniu.

Wymień trzy cechy irracjonalnego wyborcy (ulegającego poszczególnym błędom poznawczym).

Na przykład: irracjonalny wyborca kieruje się opiniami innych; ulega wpływowi grupy, do której należy; ma nadmierne zaufanie do tych informacji, które potwierdzają jego opinie i ignorują inne.

LIBERTÉ!

Lithuanian
Free
Market
Institute

Erasmus+

Materiały zostały opracowane w ramach projektu Nauka Obywatela, realizowanego przez Fundację Liberté! we współpracy z Lithuanian Free Market Institute w ramach programu Erasmus+ i przy wsparciu Atlas Network. Pełny zestaw materiałów dostępny jest na stronie: <https://naukaobywatela.pl/>